

Karol Jasiński

"Bóg i inne osoby. Próba z zakresu teologii filozoficznej", Stanisław Judycki, Poznań 2010 : [recenzja]

Studia Warmińskie 49, 412-416

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

z pokolenia Judy (Ap 5,5). Świadczy to o niezwyklej głębi teologii Apokalipsy oraz o jej aktualnym i praktycznym przesłaniu. W Księdze zawarte są słowa nadziei, ale jednocześnie przestrogi. Zdaniem autora, Apokalipsa podkreśla, że dzisiejsze doświadczenie wiary nie jest zawieszona w próżni, ale jest wsparte wiarą Abrahama i profetycznym doświadczeniem autora Apokalipsy.

Zaprezentowana monografia ks. Marka Karczewskiego jest rzetelnym i interesującym opracowaniem zagadnienia reinterpretacji Księgi Rodzaju w Apokalipsie Janowej. Z jednej strony autor ukazuje ciągłość teologiczną między Starym a Nowym Testamentem, z drugiej, wydobywa elementy specyficznie dla chrześcijańskiej reinterpretacji starotestamentowych tradycji w Apokalipsie. Lektura książki ks. Karczewskiego pozwala czytelnikowi owocnie „budować nowy pomost” literacki i teologiczny między Pierwszą i Ostatnią Księgą Biblii.

ks. Paweł Podeszwa
Poznań

Stanisław Judycki, *Bóg i inne osoby. Próba z zakresu teologii filozoficznej*, Poznań, „W drodze”, 2010, ss. 267

Jednym z działów filozofii jest teologia naturalna (teologia filozoficzna, teologia racjonalna, teodycea), której przedmiotem jest problem istnienia i natury Absolutu. Historia tej problematyki sięga swymi początkami starożytności. Swoisty renesans zdaje się ona przeżywać w czasach współczesnych. Na tym tle warto odnotować interesującą publikację autorstwa Stanisława Judyckiego pt. *Bóg i inne osoby. Próba z zakresu teologii filozoficznej*, której powstanie jest rezultatem wygłoszonych w maju 2009 r. prelekcji w ramach *Wykładów otwartych z teologii naturalnej im. J.M. Bocheńskiego OP*. Stanisław Judycki jest profesorem nauk humanistycznych w zakresie filozofii, byłym pracownikiem naukowym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, obecnie Uniwersytetu Gdańskiego, autorem wielu publikacji głównie z zakresu ontologii i epistemologii.

Licząca 267 stron książka składa się z krótkiej historii *Wykładów otwartych*, przedmowy, 17 rozdziałów, alfabetycznego spisu cytowanej literatury i streszczenia.

Aktualność debaty na temat istnienia i atrybutów Boga nadaje sens, zdaniem Mateusza Przanowskiego OP, organizacji *Wykładów* (s. 7–9). Wskazuje on ponadto na dwie racje owych spotkań: niezbędność dobrej teologii

naturalnej w refleksji nad wiarą oraz pragnienie integracji polskich filozofów-teistów.

W przedmowie (s. 11-12) prof. Judycki podkreśla, że jego rozważania mają na celu ugruntowanie niektórych podstawowych przekonań z zakresu filozofii religii i teologii chrześcijańskiej za pomocą racji rozumowych. Jego argumentacja polega na odwołaniu się do doświadczenia, szukaniu koherencji z innymi tezami czy też ukazywaniu konsekwencji poszczególnych twierdzeń.

Podjęta problematyka oscyluje wokół czterech zasadniczych tematów, jakimi są relacja wiedzy do wiary, człowiek, Bóg i życie wieczne.

Prof. Stanisław Judycki rozpoczyna swoje rozważania od omówienia relacji między filozofią a teologią. Wyróżnia trzy zasadnicze ich modele: niezależności, przenikania się obu dyscyplin oraz uzupełniania teologii przez filozofię (s. 25). Jego zdaniem, filozofia może niezależnie od objawienia rozumowo wykazać istnienie i niektóre atrybuty Boga oraz analitycznie wyjaśnić tezy zaczerpnięte z objawienia (s. 26). Wiara jest wprawdzie aktem woli polegającym na akceptacji treści pochodzących z objawienia i wynikającym z niej sposobem życia. Nie może się jednak obyć bez rozumu. Podstawowe przekonania religijne są bowiem racjonalne, tzn. można je uzasadnić za pomocą argumentów niezależnych od objawienia (s. 28–30). Uzasadnienie to może mieć charakter probabilistyczny lub apodyktyczny, dyskursywny lub niedyskursywny (s. 32–33). Do zasadniczych stanowisk w sporze o możliwość uzasadnienia przekonania o istnieniu Boga autor zalicza teizm, ateizm, agnostycyzm i fideizm (s. 33–37).

Kolejnym zagadnieniem poruszonym przez prof. Judyckiego jest koncepcja człowieka jako bytu osobowego. Jego zdaniem, osoba jest istotą świadomą i rozumną, posiadającą wolną wolę oraz zdolną do reagowania na wartości (s. 74). Istotny jej element stanowi samoświadomość (s. 163–165). Człowiek jako podmiot jest danym w doświadczeniu wewnętrznym czystym „ja”, do którego odnoszą się wszystkie przeżycia (s. 83). Unikalna osoba ludzka jest potencjalnie nieskończona pod trzema względami: zróżnicowań jakościowych, relacji oraz działania (s. 86–88, 117). Podmiot rodzi się wraz z przyjęciem pierwszej treści, w wyniku czego powstaje relacja świadomości i intencjonalności. Jej podstawową strukturą jest element antycypacji polegający na odniesieniu się do całości bytu (s. 117–121). Z racji refleksywnej transcendencji, człowieka można nazwać „małą nieskończonością”, której działanie polega na dążeniu do przedmiotu w celu przywłaszczenia go. Wskazuje to na swoisty egoizm podmiotu (s. 89–91). Człowiek doświadcza dwojakiego rodzaju narodzin: biologicznych jako przychodząca na świat istota żywa oraz metafizycznych jako podmiot poznania i działania (s. 110-112). Człowiek istnieje w ciele

biologicznym, którego doświadczenie jest syntezą ciała wizualnego, dotykowego, kinestetycznego i woli (s. 123–138). Byt ludzki nie stanowi zamkniętej monady, ale ma charakter dialogiczny znajdujący swój wyraz w komunikacji semantycznej i egzystencjalnej (s. 146–158).

Interesujące są te fragmenty książki prof. Judyckiego, które dotyczą koncepcji Absolutu. Bóg jest istniejącą Osobą, Stwórcą świata, któremu przysługują następujące atrybuty: wszechmoc, wszechwiedza, wszechobecność i dobroć (s. 34). Za Jego istnieniem przemawiają argumenty kosmologiczne, konceptualne i moralne (s. 44–45). Judycki opowiada się za pewną wersją dowodu apriorycznego, gdzie Bóg jako *causa totalis* jest warunkiem możliwości istnienia jakiegokolwiek bytu oraz siłą skupiającą w sobie wszystkie aktualne i możliwe przedmioty (s. 50–55). Istotny przymiot Boga stanowi wszechmoc, której pojęcie bliskie jest u Judyckiego koncepcji uniwersalnego posybilizmu, tzn. Bóg może sprawić, że logiczne sprzeczności stają się prawdziwe. Boska wszechmoc jest transmodalna (jednoczesna realizacja wszystkiego w sensie metafizycznym a nie logicznym) i autokreatywna (współistnieje z każdą rzeczą i stwarza nowe możliwości) (s. 189, 192–199). W związku z zagadnieniem wszechmocy poruszony został także problem zła jako aktu złej woli. Potępienie rysuje się w tej perspektywie jako stan człowieka wypełnionego całkowicie złą wolą. Fenomenem różniącym się od zła jest cierpienie, które może mieć znaczenie pozytywne dzięki wszechmocy Boga (s. 239–244). Zasadniczym jednak celem przyświecającym Judyckiemu jest przedstawienie w oparciu o intuicje Anzelmiańskie argumentacji na rzecz dwóch przekonań chrześcijańskich: wcielenia Boga i bóstwa Jezusa z Nazaretu (s. 49). W pierwszym przypadku odwołuje się on do idei Boga jako bytu najdoskonalszego, któremu przysługuje przymiot dobroci. Czym jest dobro? W określeniu jego natury podąża on śladami Platona i Kanta. Dobro, którego fundamentem jest dobra wola, polega na dążeniu do udzielania siebie. Na rzecz tego ujęcia przemawia argument empiryczno-historyczny, jakim jest chrześcijaństwo i jego dogmat o Bogu, będącym wspólnotą Osób gotowych do samoudzielania się, czego wyrazem jest istnienie stworzeń oraz historyczny fakt wcielenia (s. 58–67, 143–146). Uzasadniając konieczność wcielenia, odwołuje się on do pojęcia osoby. Bóg jako doskonała Osoba nie mógł przecież zostawić w opresji swoich stworzeń, ale doświadczył bezpośrednio całej „głębi” skończoności w formie cierpienia (s. 74–78). Tym samym przekroczył On absolutny egoizm przynależny strukturze osobowej (s. 92). W celu wykazania natomiast bóstwa Jezusa z Nazaretu, Judycki odwołuje się do dobroci i prawdomówności Boga oraz spójności wydarzeń opisanych w Starym i Nowym Testamencie (s. 99–106). W końcu podejmuje się on także filozoficznej interpretacji dogmatu o Trójcy

jako pewnego rodzaju komunikacji polegającej na udziale w unikalnym wewnętrznym życiu Boga (s. 201, 211–222).

Interesujące są także rozważania dotyczące wiecznego życia człowieka. Zdaniem Judyckiego dzieje świata są pochodną losów każdej osoby oraz relacji interpersonalnych. Z tej racji, przedmiotem Bożej opatrności nie jest świat, ale konkretna osoba (s. 236). Dzieje istot ludzkich na świecie są fragmentem ich wiecznego życia (s. 17). Przeznaczeniem człowieka jest wieczne życie z Bogiem (s. 107). Polega ono na spotęgowaniu naszych możliwości duchowych – poznania i wyboru wartości (s. 15, 108) oraz nieustannej komunikacji z innymi osobami na wzór Trójcy (s. 145, 214). Istotnym momentem jest w nim transfiguracja świadomości, która polega na zniesieniu opozycji między zjawiskiem a rzeczywistością, światem zewnętrznym i wewnętrznym oraz między tym, co ogólne a tym, co szczegółowe (s. 109, 123, 159–160, 167–182). Przemiana ta dotyczy także świadomości własnego ciała poprzez dostrzeżenie unikalnego powiązania między nim a całością osoby (s. 139). Życie wieczne to działanie zgodne z unikalną istotą każdej osoby i wynikającymi z niej relacjami interpersonalnymi zmierzającymi do przenikania (perychorezy) osób (s. 246–247).

Bóg i inne osoby to ciekawa książka. Jej niewątpliwy walor polega na próbie wykazania racjonalności wiary i przekonań teistycznych (zwłaszcza chrześcijaństwa) oraz na odejściu od tradycyjnego ujęcia poruszanej problematyki. Wachlarz zagadnień jest imponujący. W rozwiązywaniu poszczególnych kwestii prof. Stanisław Judycki prowadzi swoją refleksję w paradygmacie filozofii podmiotu i na tym m.in. polega *novum* jego ujęcia. Pozwala to także na uzyskanie spójnej wizji człowieka, Boga i przyszłego życia w wieczności. Fundament analiz stanowi dla autora intuicja Anzelmiańska odnosząca się do idei bytu najdoskonalszego. Jest ona także punktem wyjścia do zaprezentowania własnej wersji dowodu ontologicznego. W związku z tym może pojawić się pytanie: Co zrobić w przypadku kogoś, kto nie ma takiej intuicji? Czy wówczas rozwiązania zaproponowane przez autora staną się bezsensowne?

Człowiek, Bóg i przyszłość bytu ludzkiego w perspektywie śmierci – to trzy istotne problemy, które od stuleci są przez wielu zgłębiane. Książka prof. Stanisława Judyckiego to kolejny ważny przyczynek do zrozumienia tych treści. Autor powołuje się w pracy na poglądy wielu myślicieli pochodzących z różnych tradycji filozoficznych (np. Platona, Arystotelesa, Tomasza z Akwinu, I. Kanta, E. Husserla, M. Heideggera, W.P. Alstona, J.N. Findlaya, E. Stumpa, G. van der Brinka, J. Hicka czy R. Swinburne'a), jednakże przeprowadzone analizy nie mają charakteru odtwórczego, odnajdujemy w nich ujęcie krytyczne wobec myśli poprzedników i jednocześnie samodzielne, ze wskaza-

niem na konkretne rozwiązania. Pojawiające się pytania czy niedomówienia w tekście skłaniają czytelnika do osobistej refleksji, co jest już samo w sobie wartością. Pod względem formalnym książka napisana jest językiem komunikatywnym, niekiedy z pewną dozą humoru i odniesieniami do doświadczeń codzienności.

ks. Karol Jasiński
Olsztyn

Hesi Siimets-Gross, *Das Liv-, Est- und Curlaendische Privatrecht (1864/65) und das römische Recht im Baltikum*, Seria: *Dissertationes Iuridicae Universitatis Tartunensis* 33, Tartu 2011, ss. 174

W ramach serii wydawniczej „Dysertacje Prawnicze Uniwersytetu w Tartu” ukazała się niemieckojęzyczna monografia autorstwa Hesi Siimets-Gross pt. *Liv-, Est- und Curlaendische Privatrecht (1864/65) und das römische Recht im Baltikum*¹. Publikacja jest częścią rozprawy doktorskiej Siimets-Gross, która została obroniona na Uniwersytecie w Tartu 29 czerwca 2011 r.

Autorka prowadzi zajęcia z historii prawa i instytucji prawa prywatnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Tartu. Jej zainteresowania badawcze są bardzo szerokie, obejmują bowiem obok prawa rzymskiego prywatnego (prawo klasyczne) i historii i recepcji prawa rzymskiego (głównie w prowincjach bałtyckich cesarstwa rosyjskiego w XIX w.)², również historię nauki prawa, rozwój praw człowieka w Republice Estonii w latach 1918–1940, etnologię prawa, jak też wykładnię i argumentację prawniczą. Ponieważ prezentowana publikacja odnosi się zasadniczo do badań nad historią i recepcją prawa rzymskiego, sądzę, że może ona spotkać się z dużym zainteresowaniem romanistów, szczególnie skupionych nad tym nurtem badawczym.

¹ W publikacji znalazły się również publikowane wcześniej i łączące się tematycznie z rozprawą artykuły H. Siimets-Gross, które nie będą przedmiotem niniejszej recenzji.

² Warto podkreślić, że H. Siimets-Gross opublikowała już kilka publikacji dotyczącej tej problematyki: *Rooma õigus subsidiaarõigueset Balti provintsiaalõiguesek*, *Acta Historica Tallinensia* 7 (2003), s. 41–50; *Scientific Tradition of Roman Law in Dorpat: usus modernus or Historical School of Law?*, *Juridica International* 11 (2006), s. 76–84; *Roman Law in the Baltic Private Law Act – the Triumph of Roman Law in the Baltic Sea Provinces?*, *Juridica International* 12 (2007), s. 180–189; *Specificatio in Baltic Private Law and Production (Verarbeitung) in the Baltic Private Law Act – Continuity or Change?*, *Juridica International*, 15 (2008), s. 163–174; *Roman Law Origin of the Private Law Act of the German Baltic Provinces of the Russian Empire: Fact or Fiction?*, L. Beck Valera, P. Gutiérrez Vega, A. Spinosa (red.), *Crossing Legal Cultures = Jahrbuch Junge Rechtsgeschichte*, München 2009, s. 313–330.